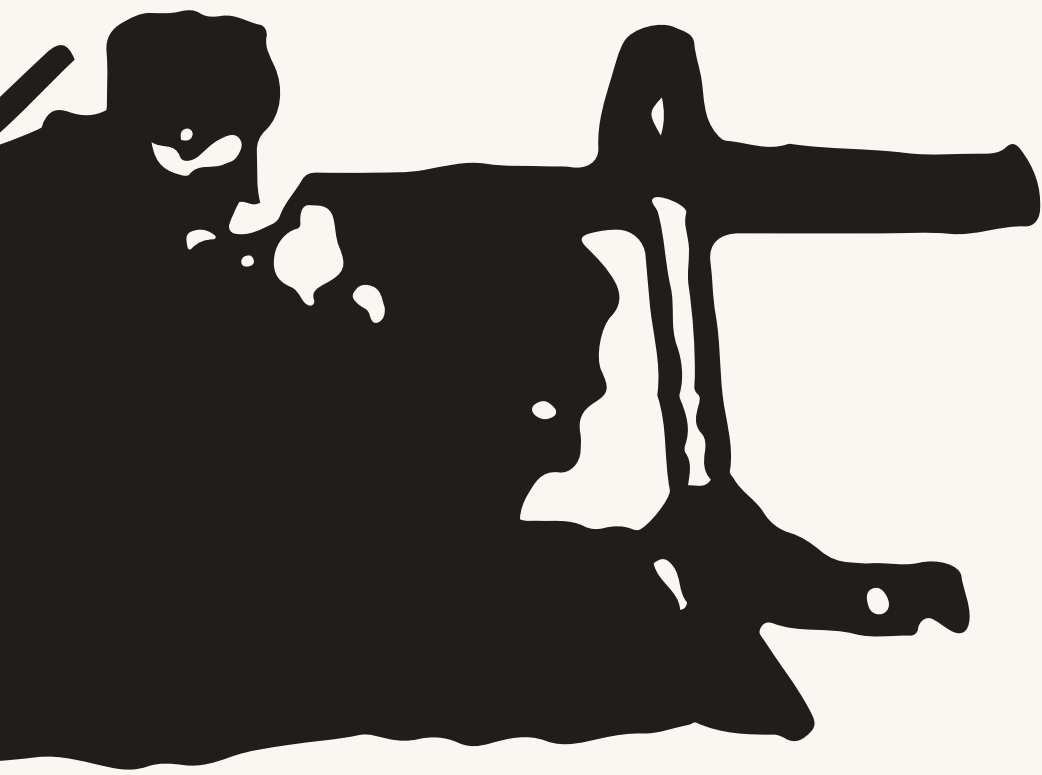

Jani Korttesluoma

**Tampereen runojen isä
Konrad Kajavan sisällissota**

Kannen suunnittelu: Vilma Matilda Virtanen

TAMPEREEN RUNOJEN ISÄ
Konrad Kajavan sisällissota

Jani Korttesluoma

2021

Isälle, Matille, Tapiolle ja Maijalle

© 2021 Jani Korttesluoma

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-804-542-7

SISÄLLYSLUETTELO

Esipuhe	2
1. Nyt isä lähtee	6
2. Turkulaiset toverit	27
3. Ei väriä, ei säätyä	54
4. Sitten pystytettiin piikkilankoja	69
5. Ei pahaa kärpäsellekään	76
6. Hämeenlinnan karhukerho	84
Lopuksi	108
Lähdeluettelo	111

ESIPUHE

Tämä kirja alkoi syntyä pitkälti sattumalta - en todellakaan ollut suunnitellut perehtyväni näin syvällisesti isoäitini isän sisällissotakokemuksiin. Päädyin Konrad Kajavan sotapolun pariin tehdessäni selvitystä punaisten keskisen rintaman lento-osaston toiminnasta Kouvolassa ja Utissa kevättalvella 1918. Yhdessä lähteessäni oli viittaus siihen, että Tampereelta olisi kaupungin valtauksen jälkeen tullut yksi lentäjä ja mekaanikko vahvistamaan tuolloin Uttiin siirtynyttä pohjoisen rintaman lento-osastoa. Mainittiinpa jossakin, että itse Verner Lehtimäki ja Eino Rahja olisivat huhtikuun alulla paenneet lentokoneella Lahden suunnalta ja tehneet välilaskun Utissa matkalla Viipuriin.

Lentotoimintaa koskeviin kysymyksiin en tuolloin löytänyt vastausta. Sen sijaan törmäsin Heikki Ylikankaan *Tie Tampereelle* -kirjassa sairaalassa makaavaan Konrad Kajavaan ja edelleen hänen poikansa Viljo Kajavan runoihin, joilla Ylikangas elävöittää piiritetyn punaisen kaupungin elämää ja valtauksen tapahtumia. Myöhemmin huomasin, ettei Ylikangas suinkaan ollut ainoa Tampereen tapahtumista kirjoittanut, joka käytti runoilija Kajavan runoja oman tekstinsä rinnalla.

Hankin itselleni *Tampereen runot* -kokoelman, *Viljo Kajavan muistelmat* sekä hänen osittain omaelämäkerrallisen *Vieläkö muistat Paulin?* -romaanin. Kiinnostuin ennen kaikkea niistä runoista, joissa esiin-

tyy isä - siis Konrad Kajava. Minussa heräsi halu selvittää totuus runojen takana - kuinka paljon niissä olisi todellisia historiallisia tapahtumia muiden lähteiden valossa?

Muistan kuulleen isältäni joitakin pieniä muistoja Konradista. Pääosin sellaisia, jotka hän oli kuullut omalta äidiltään. Tiesin, että Konrad oli käynyt nuorena Amerikassa. Vanhempieni kotona on edelleen tallessa hänen matka-arkkunsu (Amerikan arkku) ja valokuva-albumi tuolta ajalta. Olin kuullut Konradin kuuluneen punakaartiin konekiväärimiehenä ja haavoittuneen. Että kaartiin oli ollut pakko liittyä, koska asemiehet olivat tulleet kotoa hakemaan. Kerrottiin myös tarinaa, jonka mukaan Lapuan liikkeen miehet olisivat sodan jälkeen painostaneet Konradin eroamaan työstään Valtion pukutehtaalla hänen punaisen taustansa vuoksi. Halusin saattaa nuo tapahtumat aikajalalle ja selvittää itselleni, mitä tuolloin on tapahtunut.

Kaltaiselleni harrastelijatutkijalle digitoidut arkistot ja sanomalehdet ovat korvaamattoman arvokkaita. Digitoituja sanomalehtiä olen selannut valtavasti, mikä käynee ilmi lähdeluettelostani. Kansallisarkiston *Astia* -palvelun avulla löysin Konradin digitoidun Valtiorikosoikeuden aktin kuulustelupöytäkirjoineen ja liitteineen. Aktin perusteella minulle alkoi muodostua kuva siitä, että vaikka *Tampereen runoissa* Konradin sotapolun pääkohdat onkin kuvattu melko tarkasti, on monta asiaa, jota ne eivät kerro. Muistelmissa ja muistoissa on myös monta seikkaa, jotka eivät muun todistusaineiston valossa voi pitää aivan täysin paikkaansa.

Tämä kirja ei ole Konrad Kajavan elämäkerta. En ole lähtenyt toistamaan niitä Konradin lapsuuteen liittyviä kertomuksia, jotka löytyvät Viljo Kajavan muistelmista. Olen pyrkinyt pitämään näkökulmani sisällissodassa, sen tapahtumissa, tapahtumien seurauksissa yksilölle ja niissä taustoissa, jotka johtivat Konradin osallistumiseen punaiselle osapuolelle. Konradin työuraa olen selvittänyt sotaa edeltävältä ajalta aina 30-luvulle, koska varsinkin tuo työuran loppuvaihe on niin selkeästi sidoksissa sotaan.

Tutkielmani tuskin täyttää kaikilta osin vakavasti otettavan tieteellisen tutkimuksen vaatimuksia. Olen kuitenkin viitteistänyt tekstin, jotta lukija voi seurata, mihin perustan näkemykseni tapahtumien kulusta. Syvälliseen lähdekritiikkiin en ole kuitenkaan ryhtynyt. Olen yrittänyt pitää tekstin ennen kaikkea helppolukuisena tutkimuksellisesta otteesta huolimatta.

Kirjani ei ole tarkoitus olla mikään poliittinen kannanotto mihinkään suuntaan. Kutsun sotaa sisällissodaksi, koska se omasta mielestäni on vähiten arvolatautunut nimitys kyseiselle taistelulle. Olen kiinnostunut historiallisista tapahtumista ja yhdestä ihmisestä osana noita tapahtumia.

Tapio Kalliomäen vuonna 2018 tekemä tiivistelmä Ylikankaan teoksesta kuljettaa Kajavan runoja sisällissodan tapahtumien rinnalla, niiden kronologisessa järjestyksessä. Timo Malmi taas käyttää Viljo Kajavaa kuvitteellisena oppaanaan *Tampereen sotakirjassa*. Monessa Tampereen taistelua kuvaavassa teoksessa elävöitetään kerrontaa

runojen kautta. Oma lähestymistapani on ehkä jonkinlainen yhdistelmä edellä mainittuja tekniikoita ja tapahtuu siis runoilijan isän, Konrad Kajavan sotakokemusten kautta.

Haluan kiittää Timo Malmia kannustavasta palautteesta niihin ensimmäisiin tekstiluonnoksiin, jotka hänelle kirjoitusprosessin aivan alkumetreillä lähetin. Kimmo Lehtimäelle ISO kiitos kaikesta avusta, palautteesta ja keskusteluista tämän tutkimus- ja kirjoitusprosessin aikana. Mikko Sivoselle kiitos erinomaisesta kartasta ja sopivan kriittisistä kommenteista amatööritutkijan ajatuksiin. Eeva Tammi, Tuomas Hoppu ja Liisa Asikainen tukivat minua kukin omalla tietämyksellään Konradin vaiheiden selvittämisessä.

Lopuksi haluan vielä kiittää Kansallisarkiston Helsingin ja Mikkelin toimipisteitä sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoa. Koronajasta huolimatta sain kaikkialla aivan loistavaa palvelua.

Kouvolassa 6.5.2021

Jani Kortesuoma

1. NYT ISÄ LÄHTEE

"Helmikuun hämärässä kello viisi

äiti herätti sisareni ja minut: nyt isä lähtee.

Kiväärintukin kolahdus ovipieleen.

Suudelma äidille

*me kaksi hetken isän sylissä"*¹

Nuo rivit ovat Viljo Kajavan vuonna 1966 *julkaistusta Tampereen runot* -kokoelmasta, runosta *Helmikuun hämärässä*. Runoilijan isä, räätäli Konrad Kajava on lähdössä rintamalle. Sisar on isoäitini Helena ja päivä torstai 18.2.1918. Konradin rintamakomennus kestäisi vain pari päivää, mutta kokemus seuraisi häntä koko hänen loppuelämänsä ajan.²

Tuolla samalla päivämäärällä säädettiin rintaman toisella puolella asevelvollisuus - vapaaehtoisuus ja värväys eivät tuottaneet valkoisille riittävää miesvoimaa, jolla käydä voittoon tarvittavaa hyökkäyssotaa. Vaikka punaisilla säilyikin miesylivoima rintamilla maaliskuun

¹ Kajava, Viljo: Tampereen runot. Kustannusosakeyhtiö Otavan paino, Helsinki 1966, s. 47.

² Valtiorikosoikeuden akti XX/317 - Kajava, Konrad Johannes. Kuulustelu-pöytäkirjan mukaan Konrad lähti Lylyn rintamalle 18.2.1918.

Isoäitini Helenan ja hänen veljensä, runoilija Viljo Kajavan isä taisteli ja haavoittui punaisten riveissä kevättalvella 1918. Sisällissodan aikaan yhdeksänvuotias Viljo kirjoitti kokemuksensa sodasta Tampereen runoihin lähes viisikymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 1966.

Tämä kirja on tutkielma
noissa runoissa mainitun
isän, Konrad Kajavan
sisällissotapolusta ja
sodan vaikutuksista
hänen koko
loppuelämänsä.

- Jani Korttesluoma

